

MARGONAUTÁK

Írások Margócsy István 60. születésnapjára

Szerkesztők

Csörsz Rumen István, Hegedüs Béla, Vaderna Gábor (I. rész)

Ambrus Judit, Bárány Tibor (II. rész)

Munkatárs: Teslár Ákos (II. rész)

rec.iti

Budapest • 2009

[<http://rec.iti.mta.hu/rec.iti>]

FELDMÁJER BENJÁMIN

Wass Albertről olvasok

Az újabb Wass Albert-recepció kapcsán nem a kultikus attitűd dominanciája a legérdekesebb, hanem az a diszkurzív tér, amelyet ez a kultikus befogadás létrehozott, és ami a mai napig erőszakosan kijelöli azokat a pozíciókat, amelyekből bármely Wass Alberttel kapcsolatos témáról beszélni lehet. Nem is az a meglepő, hogy a recepció könnyedén bináris oppozícióba rendezhető/rendeződik. Akár a kritikaival szemben határozzuk meg a kultikus befogadást valamiféle pozitivista falszifikálhatóság/verifikálhatóság alapján,¹ akár a kritikus pozíció interpretációt kijelölő professzionalitását állítjuk szembe az egyéb nem-professzionális beszédmódokkal,² hasonló ellentét alakul ki. Érdekes, hogy a Wass-recepció egy olyan diszkurzust hoz létre, amely nemcsak hogy nem kizárólagosan az irodalom mint önálló társadalmi alrendszer diszkurzív terében zajlik,³ hanem szinte teljes egészében azon kívül, tétje mégis ezen alrendszeren belüli. A témával kapcsolatban rengeteg, elvileg megfogalmazható irodalmi kérdés van, s a párbeszédben (vagy inkább egymás mellett elbeszélésben) számos irodalmár/kritikus részt vesz, a szövegek vajmi ritkán foglalkoznak ezekkel.

Bár Magyarországon Wass Albert és művei nem voltak ismeretlenek halála előtt sem, azonban a kultuszban gyakran hangoztatott közhellyel ellentétben az áttörést nem a rendszerváltás hozta, hanem az író halála.⁴ Ezt látszik alátámasztani az, hogy a szövegkiadások száma 1998-tól ugrik meg észrevehetően, s míg a korábbi évtizedekben átlagosan 10 kötet jelent meg a szerzőtől egy dekád alatt (többnyire alacsony példányszámban, külföldön), addig 1998-tól 2008-ig közel 130. A kiadás ilyen hirtelen felfutását számos tényező együttállása okozta, melyek közül a jogi, a politikai és a gazdasági együttesen határozzák meg a később kialakuló kultikus teret. Bár a Kráter Kiadónak már a kilencvenes években lehetősége volt a Wass-szövegek kiadására, mégis csupán két kötetet adott ki 1993-ban,⁵ illetve 1997-ben.⁶ A Mentor

¹ Vö. DÁVIDHÁZI Péter, *Egy irodalmi kultusz megközelítése = Az irodalmi kultusz kutatás kézikönyve*, szerk. TAKÁCS József, Bp., Kijárat, 2003, 116–118.

² RÁKAI Orsolya, *Kultusz, paradoxon, endoxa = Kultusz, mű, identitás*, szerk. KALLA Zsuzsa, TAKÁCS József, TVERDOTA György, Bp., Petőfi Irodalmi Múzeum, 2005, 31–46.

³ A luhmanni értelemben.

⁴ 1998. február 17.

⁵ WASS Albert, *Jönnék! Adjátok vissza a begyeimet*, Bp., Kráter Műhely Egyesület, 1993.

⁶ WASS Albert, *Jönnék! Adjátok vissza a begyeimet*, Bp., Kráter Műhely Egyesület, 1997.

Kiadó is két kötetet jelentetett meg a szerző életében,⁷ halála után azonban hozzájutott az életmű kiadásának jogához, s még abban az évben meg is kezdte annak kiadását. A kiadó 1998–1999-ben nyolc Wass-kötetet jelentetett meg, ami egyrészt az eladhatóságot jelzi, másrészt népszerűséget implikál, vagyis lehetőséget a jövőbeli eladásokra. Nyilván nem független ettől, hogy a Kráter 2000-től a kiadói jogokat már 1989 óta birtokló Szász Lóránttal kötött szerződés után gőzerővel veti magát a kiadásba, s ettől kezdve a két kiadó mintegy egymással versengve jelenteti meg a köteteket. Eközben jogi vitát folytatnak a szerzői jog birtoklásáról, melynek csupán egy 2004-es legfelsőbb bírósági döntés vet véget, mely mindkét kiadó számára biztosítja a kiadás lehetőségét.⁸ A szövegek kiadásának gazdasági motiváltsága azért döntő fontosságú, mert egyfelől a két kiadó emiatt nagy példányszámban adja ki és terjeszti a köteteket, ami pozitív visszacsatolásként növeli a népszerűséget, másfelől megindul egyfajta marketingkampány, mely a kultusz kialakulásának fontos eleme. A fentiek azonban csupán technikailag magyarázzák a népszerűség változását, és cseppet sem fundamentálisan. A Wass-szövegek népszerűségének fundamentális okaival eddig csupán egyetlen szerző foglalkozott, s ő is csupán annak ideológiai oldalával. Ágoston Vilmos rámutat, hogy milyen ideologikus/kultikus hagyomány készíti elő a Wass-művek népszerűségét,⁹ illetve milyen neuralgikus pontokra tapintanak rá ezek a szövegek, melyek a mai olvasók gondolkodásában is jelen vannak.¹⁰ Az időzítés szempontjából mindenképp tekintetbe kell venni a társadalom 1998–2002-es Fidesz-érára jellemző polarizálódását, illetve az új *nemzeti ébredést*. Nem csupán a feléledő nacionalizmus-trianonizmus miatt, melynek *hívői* mintegy irodalmi igazolásukra találnak rá, hanem a politikai támogatottság kialakulása miatt is, mely mintegy kiemeli a Wass-szövegeket az irodalom mint társadalmi alrendszer területéről, s a róluk szóló diszkurzust politikai térbe helyezi. A fenti három tényező közül én a gazdaságit tartom a legfontosabbnak, a jogit csupán mint ad hoc lehetőséget tekintem, a politikait pedig mint kontextusteremtőt, mely a későbbiek során egyre fontosabbá válik, s a Wass Albertről szóló beszédet alapvetően politikaivá teszi. Ezekon kívül azonban van még egy nagyon fontos összetevő, melyet nevezhetünk írástechnikainak, esetleg hatásesztétikainak,

⁷ WASS Albert, *Kard és kasza*, Marosvásárhely, Mentor, 1996; UÓ, *Farkasverem*, Marosvásárhely, Mentor, 1997.

⁸ Az ítélethirdetés 2004. május 5-én volt. „A Legfelsőbb Bíróság – felülbírálván a Fővárosi Bíróság 2002. március 12-i ítéletét – igazoltnak és hatályosnak látja, hogy Wass Albert *egyszerre két jogtulajdonosnak* adott időbeli, térbeli és nyelvben korlátlan kiadói jogot.”, TURCSÁNY Péter, *Két elismert kiadási jog a Wass-perben*, Internet: <[http://www.krater.hu/krater.php?do=aloldal&action\[I\]=620](http://www.krater.hu/krater.php?do=aloldal&action[I]=620)>.

⁹ ÁGOSTON Vilmos, *A kiséjajátított tér*, Bp., Európai Összehasonlító Kisebbségkutatások Köz-alapítvány, 2007, 104–105. A kötetben vázlatosan bemutatja a kultusz alakulástörténetét.

¹⁰ *Uo.*, 12–27; 105.

vagyis az irodalomtudomány szakmai választ kellene adjon arról, hogy miért szeretik az olvasók Wass Albert műveit olvasni, hiszen például legnépszerűbb regényére, *A funtineli boszorkányra*¹¹ igen nehéz lenne ráfogni, hogy a magyar nemzettudat neuralgikus pontjaira tapint rá, esetleg ideológiai törésvonalakat elevenít fel. A diszkurzus sajátossága éppen az, hogy ilyen kérdésekre hiába keressük a választ a szövegekben.

A Wass Albert-kultusz gazdasági eredete azért igazán jelentős, mert megmagyarázza a kialakuló diszkurzus egyik legfőbb sajátosságát, mégpedig annak nem-irodalmi voltát, egypólusosságát és ezzel összekapcsolódó nagyfokú belterjességét. A Kráter Műhely 2002-ben kezd erőteljes marketingkampányba, melynek során a hagyományos eszközökön kívül (könyvismertető, reklámok) igénybe veszi a kultuszépítést is. 2002-től állandó rovat indul a *PoLíSz* című folyóiratban a Kráter Műhely Egyesület „irodalmi és kulturális lapjában”, mely „[a] megújuló magyar és keresztény hagyomány fóruma”, *Wass Albert emlékezete* címen.¹² Ez a rovat, mely címében is árulkodó, vegeesen tartalmaz Wass Alberttől származó, róla, illetve hozzá szóló szövegeket, hozzávetőlegesen 2:3 arányban.¹³ 2002-től 2008-ig az egyesület állandó intenzitással 63 Wass Albert-rendezvényt szervez Magyarországon, illetve Erdélyben, ugyanezen idő alatt 25 szobrot és 18 emléktáblát avatnak részben az egyesület kezdeményezésére, részben annak támogatásával.¹⁴ Míg a rendezvényszervezés és a szoborállítások nyilvánvalóan kultikus attitűdjük és politikai vonatkozásuk miatt fontosak mint marketingeszközök, addig a *PoLíSz* Wass-rovatát érdemes alaposabban szemügyre venni. A rovat nyilvánvalóan a könyvkiadáshoz kapcsolódó reklámként jött létre – ezt mi sem tanúsítja jobban, mint az esszének/tanulmányoknak álcázott könyvismertetések, a szerzőt népszerűsítő Wass-szövegek, illetve a rajongói tábor demonstrálandó hozzá írott versek – de sokkal gazdagabb funkciót tölt be. Mivel a Kráter életműsorozatot készít, mindennél fontosabb számára a jogilag Wass Alberthez köthető szövegek egyetlen szövegegyüttessé való összekapcsolása, mégpedig a szerzői név segítségével. Így lesznek a kéziratok, hivatalos és magánlevelek, mindenféle publikációk, versek, novellák, mesék, tanulmányok, kiadott és kiadatlan regények mind Wass Albert-szövegek. Ez azonban még nem elegendő: a szövegeket egyformán értékessé is kell tenni, hiszen nem csupán a szövegek kiadása a cél, hanem elsősorban a kötetek értékesítése. Ahhoz, hogy ez elérhető legyen, a rovat egy a laikus olvasóknak ismerős,

¹¹ WASS Albert, *A funtineli boszorkány*, Marosvásárhely, Mentor, 1999. A kötet a 2005-ös A Nagy Könyv felmérésben a legnépszerűbb Wass-regénynek bizonyult.

¹² Az első rész a 2002. február-márciusi 63. számban jelenik meg, ekkor még számozás nélkül.

¹³ Azért hozzávetőlegesen, mert sokszor a Wass-szövegek egybefűzve jelentek meg. A rovat 2002–2006 közt hozzávetőlegesen 110 cikket tartalmazott.

¹⁴ TURCSÁNY Péter, *Wass Albert: A boldog szomorú ember*, Bp., Kráter, 2008, első és utolsó számozatlan duplaoldal.

a kultusz szempontjából pedig alapvető prefoucault-iánus szerzőképhez nyúl vissza, vagyis a szerző és a biográfiai Wass Albert tökéletesen azonosítódik.¹⁵ Ez nem csupán technikai fogás, amellyel a kiadó garantálja a szövegegyüttes koherenciáját és értékét, hanem egyúttal a szövegek nem-esztétikai befogadására bátorít. Egy ilyen szerzőfelfogás egyúttal szükségessé teszi az életrajzi kontextus minél alaposabb feltárását, illetve a szerző minél alaposabb, egységes személyként való rekonstruálását. Ugyanígy fontossá válik a szövegekben található kijelentések és a biográfiai szerző közti minél erősebb referenciális kapcsolatok kiépítése. A rovatban megjelenő írások ennek megfelelően többnyire a szerző életrajzával, személyiségével, hivatástudatával, kiválasztottságával, politikai tevékenységével foglalkoznak.¹⁶ Emellett interjúk, visszaemlékezések, levelek, versek, beszédek teszik ki a másik nagy csoportot. Ritkán találhatók a publikációk közt valamely Wass-regénnyel foglalkozó *tanulmányok* (nem számítom ide az említett kötetismertetőket), ezek azonban többségükben nem tesznek eleget a műfajjal kapcsolatos alapvető elvárásoknak. A szerző vitatott életrajza és politikai tevékenysége azonban számos olyan problémát vet fel, melyek még a szakosnál is bonyolultabbá teszik egy ilyen egységesítő aktus végrehajtását. Részben gazdasági-kulturális okból, részben a Kráter Műhely Egyesület politikai-ideológiai álláspontja miatt, nem képzelhető el olyan életrajzi mozzanat vagy a művekben megjelenő kijelentés, mely igazoltan támadhatóvá tenné Wass Albertet, s így kevésbé eladhatóvá tenné a kiadványokat. Így a Kráter/Polisz egy olyan diszkurzust indít, mely részben megpróbálja kirostálni a vitatható mozzanatokot az életrajzból, részben pedig olyan interpretációkat nyújt, melyekben a vitatható életrajzi elemek, illetve szövegbeli kijelentések ártatlanként vagy még inkább becsülendőként jelennek meg. Így indul meg a párbeszéd – vagy inkább egymás mellett elbeszélés – Wass Albert háborús bűnösségéről, vaskeresztjeiről, dezertálásáról, emigrációjáról, antiszemitizmusáról, hungarista voltáról, románellenességéről, arisztokratizmusáról, hűtlenségéről, haza nem jöveteléről, állampolgárságáról és lehetne még sorolni. Bár a párbeszéd intenzitását tekintve egypólusú marad, hiszen a Kráterhez köthető fórumokon megjelenő szövegek (és a jobboldali napilapokban publikált pár cikk) számban messze felülmúlják a másik oldal szétszórtan megjelenő szövegeit, a diszkurzus szempontjából bináris oppozíciót alkotnak.¹⁷ Ezek a pozíciók azonban többé már nem csupán (sőt nem is elsősorban) institutionálisak vagy szakmaiak, hanem elsősorban politikai-ideológiaiak. Így a pár-

¹⁵ Vö. Michel FOUCAULT, *Mi a szerző?* ford. ERŐS Ferenc, Világosság, 1981/7, Melléklet, 30–33.

¹⁶ A *tanulmányok* jelentős része megjelenik későbbi Kráter kötetekben melyeket még említek.

¹⁷ A szövegek egy része összegyűjtve megtalálható: Wass Albert utóélete: Isten kenyere, szerk. TURCSÁNY Péter, Bp., Kráter, 2004; TURCSÁNY Péter, Wass Albert emlékezete: A kő marad, Bp., Kráter, 2004; Magyar író a huszadik században, Wass Albert, szerk. NAGY Pál, Székelyudvarhely, Erdélyi Gondolat, 2005; A gróf emigrált, az író itt-

beszéd is politikai-ideológiai, s a legkevésbé sem szakmai térben zajlik, amit nagyban elősegít a kultikus események irodalmon kívüli státusza. Wass Albert ilyen típusú szétírása – egybekapcsolva a kultusz önmozgásával – sajátos eredménnyel jár, amire később visszatérek.

A diszkurzus belterjességét az intézményhez köthető gazdasági eredet és a politikai-ideológia tér együttesen okozzák. Egyfelől a Wass Alberttel foglalkozó írások túlnyomó része a PoLíSzban jelent meg, vagy a Kráter Műhely Egyesület tagjaihoz köthető. Másfelől a reflektálatlan értéktulajdonító attitűd legalább annyira akadályozza a vitába való szakmai bekapcsolódását, mint a szerzők hozzá nem értése vagy a diszkurzus átpolitizáltsága. Vagyis, bár a párbeszéd egyrészt nagy nyilvánosság előtt zajlik, hiszen felolvasóestek, pártkiadványok,¹⁸ tévéműsorok,¹⁹ filmek,²⁰ napi- és hetilapok foglalkoznak Wass Alberttel, illetve kultuszával, másrészt szakmai szempontból a legkülső periférián, hiszen komoly szakmai kiadványban nem jelennek meg szövegek.²¹ Vagyis szakmai párbeszéd egyáltalán nincs, és azok a szakmabeliek, akik mégis részt vesznek a diszkurzusban, többnyire kibeszélnék a szakmából, részben a kultikus éltetéshez, részben valamelyik ideológiai pozícióhoz csatlakozva.²² A szakmai párbeszéd hiánya, a hatalmas népszerűség és a politikailag megtámogatott, növekvő kultusz azonban együttesen kanonizációs problémákat generál.

A Kráter részéről sejtetően kezdettől jelen volt a kanonizációs vágy, illetve a diszkurzus szakmai berkekre való kiterjesztése csakúgy, mint a rajongók részéről. Erre enged következtetni, hogy Szücsné Harkó Enikő már 2003-ban doktori disszertációt védett Wassból.²³ Ez a vágy tökéletesen érthető, hiszen egy a szakma hatalmi pozíciójából mondott ítélet legitimációt jelentene a Wass-kultusz számára, s így hosszú távon fellendíthetné az eladásokat is. 2004-től azonban fokozottan jelen van egy hasonló kanonizációs vágy, amelyet már nem lehet tisztán gazdasági okokkal magyarázni.

hon maradt: Wass Albert igazsága, szerk. RAFFAY Ernő, Bp., Szabad Tér, 2004; Internet: <<http://www.ahet.ro/dossziek/wass-albert/>>.

¹⁸ 2004-es Jobbik-pályázat „A magyarság sorsproblémái Wass Albert regényeiben”, a nyertes pályamunkát közli a PoLíSz, 2004 augusztus; 2008-as Jobbik brossura.

¹⁹ 2006. január 7., Duna TV, Wass Albert emléknep, de számos Wass Alberttel kapcsolatos műsort ad a Duna TV; 2007. augusztus 27., RTL klub, XXI. Század, Wass Albert élete és halála etc.

²⁰ KOLTAI Gábor, *Adjátok vissza a hegyeimet*, 2007, 115 perc.

²¹ Itt persze lehet vitázni, hogy mi számít szakmai kiadványnak és el kell ismerni, hogy pár szöveg megjelent kevésbé mainstream folyóiratokban, mint például a Confessio.

²² Csupán pár név a teljesség igénye nélkül: Takaró Mihály, Szakács István Péter, Lisztóczy László, Kabdebó Lóránt, Bertha Zoltán, Ortutay Péter, Balázs Ildikó, Szücsné Harkó Enikő, Pomogáts Béla etc.

²³ Ezek szerint ha három éves kutatással számolunk akkor már 2000-ben elkezdte a munkát.

Nyilván a kultusz fokozatos előretörése, egyben a politikai támogatottság erősödése vált ki legitimációs vágyat az olvasók és a diszkurzus jobboldali pozícióját elfoglalók körében. Mivel Wass Albert elsősorban író volt, s mivel a baloldali pozíciótól hiába várják a megképzett biográfiai Wass Albert („a nemzetet vezető vátesz”) elfogadását, így a hangsúly a szakmai elismerésre, s ennek gesztusaként a kanonizációra helyeződik. A diszkurzus kiterjesztése az irodalomtudomány/irodalomtörténet területére azonban sokáig nem sikerül. Hiába jelenik meg 2004-ben Szücsné disszertációja,²⁴ Takaró Mihály (minősíthetetlen) könyve,²⁵ Balázs Ildikó Wass-bibliográfiája²⁶, két kötet, mely a sajtóreceptiót mutatja be,²⁷ egy kevert műfajú tanulmánykötetfeleség²⁸ és egy ennél valamivel komolyabb tanulmánykötet,²⁹ a szerzők nem képesek kilépni a kontextusvázoló-kultikus pozícióból, így a szakmai-kritikai visszhang elenyésző, illetve elítélő.³⁰ A 2005-ben megjelenő tanulmányválogatás³¹ ugyanúgy visszhangtalan marad, mint a *PoLiSz*-ban 2006-tól „irodalmi tanulmány”,³² illetve „irodalomelméleti elemzés”³³ alcímmel megjelent írások. Nem csupán arról van szó, hogy az írások nem ütnek meg a szakmai színvonalat, bár többségükről elmondható ez. Balázs Ildikó írásai közt ugyanis vannak filológiai helytállók és szakmai szempontból megfelelők.³⁴ A diszkurzus azonban, melybe bekapcsolódik, eleve lehetetlenné teszi, hogy szakmailag

²⁴ SZÜCSNÉ HARKÓ Enikő, *Wass Albert írói pályaképe*, Dunaújváros, Meritum text, 2004.

²⁵ TAKARÓ Mihály, *Wass Albert regényeinek világa: a XX. századi Erdély krónikása a világban*, Bp., Masszi, 2004.

²⁶ BALÁZS Ildikó, *Wass Albert: életmű-bibliográfia: 1923–2003*, Pomáz, Kráter, 2004. Egyébként a kötet használhatatlan.

²⁷ *Wass Albert utóélete. . . , i. m.*; UÓ, *Wass Albert élete: Töretlen hittel ember és magyar*, Bp., Kráter, 2004.

²⁸ TURCSÁNY, *Wass Albert emlékezetére. . . , i. m.*

²⁹ *A gróf emigrált, az író itthon maradt, i. m.*

³⁰ MÁRKUS Béla, *Hozsanna néked, Wass Albert (Két dokumentumkötet margójára)*, Internet: <<http://www.ahet.ro/dossziek/wass-albert/hozsanna-neked-wass-albert-ket-dokumentumkotet-margojara-2051-101.html>>; eredetileg: *Kortárs*, 2005/3, 114–128; DEMÉNY Péter, *Egy rajongó munkája*, *Korunk*, 2005/7, 132–134.

³¹ *Magyar író a huszadik században, i. m.*

³² TUSNÁDY Mária, *Két világ között az ellentét feloldásának lebetetlensége*, *PoLiSz*, 2006/97, 40–47; BALÁZS Ildikó, *Wass Albert: Egyedül a világ ellen című kisregénye*, *PoLiSz*, 2006/97, 47–51.

³³ TUSNÁDY Mária, *Wass Albert Mire a fák megnőnek című regényének magyarságszimbólumai*, *PoLiSz*, 2006/94, 54–59. A tanulmány szakmai színvonala egy átlagos szemináriumi dolgozaté alatt van.

³⁴ Főleg későbbi disszertációjának részletei, mint például BALÁZS Ildikó, *A nagy íróvá érés kora = A gróf emigrált, az író itthon maradt, i. m.*, 93–146; de számos más szövegére is igaz, hogy többnyire teljesülnek a szakmaiság kritériumai.

fogyasztható szövegeket hozzon létre.³⁵ A kritikátlan rajongás, a hit a biográfiai szerző által létrehozott egységes életműben, illetve a markáns politikai állásfoglalás mint előfeltevések elfogadása, rögzítik pozícióját, s ezzel nem folytatható szakmai párbeszéd. Bár a 2008-as Wass-émlékév alkalmából rendezett konferencia³⁶ lehetőséget nyújthatott volna a szakmai megszólalásra, ennek alig pár résztvevő volt képes eleget tenni,³⁷ ami kellően példázza a diszkurzus *befagyottságát*. Ugyanakkor a kanonizációs vágy nem csökken, s a Kráter által kialakított pozícióból szólók nem képesek átlátni vágyuk paradox jellegét.³⁸ A Wass-korpuszt egyben kezelő, azt szorosán a szerzőhöz kapcsoló előfeltevés ugyanis nem csupán technikailag teszi lehetetlenné a szakmai párbeszéd kialakulását, hanem fundamentálisan is, mint azt hamarosan kifejtem.

Eddig, ha szakmaiságról beszéltem, mindannyiszor az irodalmárokat értettem mint a kérdésben elsősorban illetékes szakembereket. Ugyanakkor a diszkurzus aszimmetriáját jelzi, hogy míg az egyik diszkurzív pozícióból szóló szövegek közt alig találni tudományos igényűeket, addig a másik oldal produkált ugyan tudományos szövegeket, ezek azonban nem képesek elszakadni a kultusz által kijelölt kérdésektől. Bár Szemenyei-Kiss Tamás írásai³⁹ s még inkább Ágoston Vilmos kötete⁴⁰ tudományos szempontból összehasonlíthatatlanok akár Szücsné disszertációjával, akár Turcsány Péter kritikán aluli Wass-életrajzával,⁴¹ ugyanakkor nemhogy elősegítenék a szakmai párbeszéd kialakulását Wass Albertről mint íróról, hanem épphogy gátolják azt. Gátolják, mivel továbbírják azt a diszkurzust, mely a Wass-jelenséget az alapvetően irodalomtörténeti/–elméleti szakmán kívülként kezeli, vagyis nem szakmaiak.

Véleményem szerint szakmai párbeszéd csupán a fentiekől függetlenül alakulhat ki. Először: az irodalmi művekről való beszédhez szakmai interpretációk szükségesegek, vagyis olyan szövegelemzések, melyek valamely elméleti háttér nyomán hoznak létre olvasatokat ezzel teremtve meg a szakmai kontextust. Ez azonban csupán akkor lehetséges, ha az adott szövegekkel kapcsolatban szabadon lehet értékítéletet

³⁵ Így, bár disszertációja alaposnak tekinthető, de az előszó eleve hitelteleníti a munkát. BALÁZS Ildikó, *Wass Albert Erdélyi korszaka: 1923–1944*, PhD disszertáció, kéziratban. Ehhez hozzá adódik, mint kontextus, hogy aktív szerepet vállal a Wass kultusz építésében, mind adminisztratív módon, mind számos írásával, melyek a PoLiSzban jelentek meg.

³⁶ Anyaga megtalálható a PoLiSz 2008-as áprilisi, 113. számában, illetve egyéb tanulmányokkal együtt a *és lézzen csillagfordulás*, szerk. TURCSÁNY Péter, Pomáz, Kráter, 2009.

³⁷ Például MÁRKUS Béla, „Wass Albert kezében lesz feladata a tollnak” és *lézzen csillagfordulás*, *i. m.*, 107–116; BALÁZS Ildikó, *Wass Albert elbeszélései a Pester Lloydban = Uo.*, 207–212.

³⁸ BALÁZS Tibor, *Wass Albert kanonizációjának kérdése = Uo.*, 281–288.

³⁹ SZEMENYEI-KISS TAMÁS, *Ki menti meg Wass Albert lelkét?... I–III.*, Internet: <<http://www.ahet.ro/dossziek/wass-albert/>>.

⁴⁰ ÁGOSTON, *i. m.*

⁴¹ TURCSÁNY, *Wass Albert: A boldog szomorú ember, i. m.*

megfogalmazni, amit jelentősen gátol egy kultikus attitűd. Másodszer: a szakmai diszkurzusnak filológiai és életrajzi pontosságra kell törekedni, ezt viszont lehetlenné teszi a meggyomlált életrajz elfogadása. Harmadszor: az elvakult kanonizációs vágy megakadályozza az életmű diffúz kezelését, vagyis a szövegek esztétikai stb. értékítélet alapján történő rangsorolását, illetve azok csoportosítását, mint például a költő Wass Albert, a prózaíró Wass Albert és az értekező Wass Albert szétválasztását. Negyedszer: Wass Albert biográfiai szerzőként való kezelése és kultikus tisztelete reménytelenné teszi olyan posztkolonializációs, ideológiakritikai, feminista, ökokritikai olvasásmódok működtetését, amelyek felől bizonyos Wass-szövegek ha nem is értékesnek, de legalább termékenynek bizonyulhatnak. És végül ötödször, ami talán a legfontosabb: a Wass-művek értékesként, a nemzeti hagyomány kiemelkedő alkotásaiként való elismertetésének vágya, ami szorosán összekapcsolódik a kanonizációs vágygal, megakadályozza a szövegekkel mint nem magas irodalmi termékekkel való foglalatosságot. Így bár ezek talán a legolvasottabbak napjainkban, mégisincs kutató, aki komolyan foglalkozna velük.

Végül fontosnak tartom megemlíteni, hogy bár a kialakult diszkurzus szinte tökéletesen zárt, mégis van olyan résztvevője, Márkus Béla, aki szakmailag foglalkozik Wass Alberttel, s többnyire kívül áll a fenn vázolt dichotómián. A probléma csupán az, hogy nincs kihez beszélnie.